

Sukaktys ir apdovanojimai

JUBILIATĖ ETNOLOGĖ
VIDA KULIKAUSKIENĖ

Vida Marijona Bracaitė gimė 1933 m. spalio 14 d. Sakių r., Kidulių k.

1959 m. baigusi Vilniaus universitetą, V. Kulikauskienė pradėjo dirbti Vilniaus kraštotyros muziejuje, o 1961 m. perėjo dirbti į Vilniaus valstybinio dailės muziejaus Liaudies meno skyrių mokslinė, vėliau vyresniąja mokslinė bendradarbe. Čia dirbdama dalyvavo lietuvių liaudies meno tyrimo ekspedicijose.

1963 m. V. Kulikauskienė pradėjo dirbti Lietuvos istorijos institute. Jos tyrinėjimų sritis – Lietuvos kaimo vyrų tradicinė apranga. 1975 m. čia ji apgynė istorijos kandidato disertaciją „Lietuvos valstiečių vyrų drabužiai XIX a. – XX a. pirmoje pusėje“. Apie atskiras vyrų aprangos dalis yra paskelbusi keturis straipsnius „Mokslų akademijos darbų“ A serijoje. „Pabaltijo istoriniame-etnografiniame atlase (1986, rusų k.) apie vyrų drabužius parengė 13 žemėlapių, o kartu su Marija Miliuviene – 20 žemėlapių su aiškinamaisiais tekstais apie bendrus vyrų ir mote-

rų drabužius. Viena ir kartu su M. Miliuviene apie tradicinę lietuvių aprangą yra paskelbusi straipsnių Vilniaus kraštotyrininkų parengtose lokalinėse monografijose „Eržvilkas“ (1970), „Merkinė“ (1970), „Dubingiai“ (1971), „Kernavė“ (1972), „Dubičiai“ (1989), „Kudirkos Nau miestis“ (1990). „Šeimos kalendoriuje“ (1990) paskelbė keletą lietuvių etninę kultūrą populiarinančių straipsnių. Skaitė pranešimus Lietuvos istorijos instituto ataskaitinėse konferencijose; jie paskelbti serijose „Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje“ bei „Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje“.

V. Kulikauskienė reiškėsi ir kultūrinėje veikloje: buvo Respublikinio tautinio kostiumo meno tarybos narė, dalyvavo Mokslų akademijos chore. Kaip „Žinijos“ draugijos narė skaitė pranešimų. Už gerą darbą ji ne sykį buvo premijuota, Instituto vadovybė pareiškė padėkų. 1989 m. spalio 4 d. išėjo į pensiją.

Tada prasidėjo naujas V. Kulikauskienės veiklos etapas: įsteigusi tautinių drabužių dirbtuvę, sukauptas žinias ėmė taikyti gyvenime. Pradžioje priklausė Lietuvos kultūros fondui, o nuo 1992 m. pasidarė savarankiška jos vardo dirbtuvė. Čia gaminami moterų, vyrų ir vaikų tautinių drabužių komplektai. Ji rūpinasi medžiagų įsigijimu, užsakymų priėmimu, audimo ir siuvimo eiga. Pavyzdžius ima iš literatūros. Užsakymų sulaukia iš pavienių asmenų, tačiau daugiausia gamina meno saviveiklos kolektyvams.

Dirbtuvė yra pagaminusi tautinių drabužių komplektų Vilniaus ir kitų Lietuvos miestų kolektyvams, gervėtiškiams ir peliškiams Baltarusijoje, Vasario 16-osios gimnazijai Vokietijoje, Seinų krašto, Kijevo, Lvovo, Maskvos, Peterburgo, Sibiro, Australijos, JAV, Venesuelos lietuviams. Be to, ji yra kelių Vilniaus saviveiklinių chorų dainininkė.

Lieka palinkėti kolegei Jubiliatei ir toliau energingai dirbuotis puoselėjant lietuvių etninę kultūrą.

Vacys Milius

ETNOLOGIJA ŠALIA FIZIKOS, ASTRONOMIJOS IR BIOMEDICINOS MOKSLŲ

2004 m. kovo 9-ąją, Lietuvos mokslo premijų dieną, tarp 26 mokslininkų, kuriems įteikta 12 premijų, buvo viena, skirta etnologui Vaciuui Miliui, Vytauto Didžiojo universiteto profesoriui, habilituotam humanitarinių mokslų daktarui ir ilgamečiam Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus darbuotojui. Taip įvertintas šio mokslininko indėlis plėtojant etnologiją ir prisidedant prie jos tarpautinio pripažinimo.

Etnologinių tyrinėjimų Lietuvoje ištaškos siejamos su siekimu išsaugoti lietuvišką liaudišką, arba etninę, kultūrą. Šis siekis skatino rinkti bei sisteminti etnografinę medžiagą kaip argumentą lietuvių kultūriniam savitumui pabrėžti, o duomenų analizė tapo reikšmingu postūmiu moksliniams apibendrinimams rasti. Kita vertus, negalima paneigti ir to, kad strateginės ir taikomosios užduotys riboja šią sritį etninio kultūrinio gyvenimo aktualijomis ir ją tarsi „apsaugojo“ nuo įvairiakrypčių teorinių diskusijų. Vis dėlto, apžvelgus Lietuvos etnologų nuveiktus darbus bei jų tyrimų kryptis, galima sakyti, kad etnologija Lietuvoje formavosi ir kaip teorinė disciplina. V. Miliaus nuopelnas čia svarus ir savitas. Empirinė patirtis, požiūris į kultūrinės realijas kaip į realiai apčiuopiamus ir konkrečioje situacijoje bei aplinkoje identifikuojamus objektus bei akademinė ištikimybė etnologijos disciplinai yra, jo nuomone, kertiniai veiksniai, formuojantys etnologines žinias.

Akivaizdu, kad etnografijos, kaip aprašomojo diskurso, objektas nėra vien valstietiškoji, liaudiškoji kultūra. Jos objektas yra kultūriniai žmonių elgsenos ir būties bruožai. Tai analizuojant bei sisteminant atskleidžiami žmonių elgsenos

savitumai, tarpusavio sąveika bei kasdienio gyvenimo tėkmėje iš pirmo žvilgsnio nepastebimos tendencijos. Tuo požiūriu bet kuri žmogaus veikla ir jos materialusis rezultatas yra vienodai reikšmingi – ar tai būtų įrankis, vestuvinis paprotys, ekonominė veikla, ar bendrijos organizavimosi pobūdis. Tačiau yra sritys, kuriomis etnologijos ir antropologijos vadovėliai dažnai pradeda savo pasakojimus. Tai maistas ir gamybinė veikla. Galbūt simboliška, kad V. Miliaus mokslinės biografijos pradžia buvo šios vienos iš žmogui svarbiausios srities – maisto tyrimas.

Reikšminga ir tai, kad šio mokslininko veikla aktyviai padėjo plėtoti bendrąsias Lietuvos etnologijos teorinės raidos tendencijas. Pažymėtina, kad, nagrinėjant maistą, amatus ar žemdirbystės įrankius, V. Miliaus dėmesys buvo sutelktas ties kultūros materialumu ir daiktiškumu. Čia dalgio rankenų tipai, spragilo galvėlių variantai ar malūno girnų sukimo mechanizmai buvo tos preciziškai apčiuopiamos ir analitiniu požiūriu iškalbingos etnografinės realijos, leidžiančios daryti apibendrinimus apie arealinius skirtumus ar kultūros plitimą. Žvelgiant plačiau matyti, kad pirmenybė materialiajai kultūros raiškai buvo ta kryptis, nuo kurios prasidėjo ir etnologijos kaip mokslinės disciplinos raida Lietuvoje. Tiek XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, kai lietuvių šviesuomenė, pradedant J. Basanavičiumi ir baigiant Mokslo, Lietuvių dailės ar kitų draugijų nariais, subūrė etnografinį sąjūdį, tiek nepriklausomos Lietuvos tarpukariu sistemingai renkant ir nagrinėjant etnografinę medžiagą, liaudiški daiktai ir dirbiniai buvo tie pirmieji ir svarbiausi objektai, kurie kėlė analitinius klausimus. Neignoruojant kitų šalių, pvz.,

Vokietijos, mokslinės tradicijos įtakos, galima drąsiai teigti, kad Lietuvos etnologija prasidėjo nuo daiktų tyrinėjimų ir tik vėliau „atrado“, kad tie daiktai sukurti ir įvairiai naudojami žmonių. Taip palaipsniui susiformavo savas istoriografinis kelias, kuriame ir šiandien yra reikšmingas kultūros materialumo ir apčiuopiamumo aspektas. Čia daiktas, žmogaus elgsenos bruožas, gyvensena ar tekstu fiksuojamas pasakojimas yra ne tik iškalbingi, bet ir lygiaverčiai kultūros raiškos pavidalai. Akivaizdu, kad V. Miliaus tyrinėjimai ir jo mokslinė veikla tai įrodo.

Ir dar vienas labai svarbus aspektas. Didieji teoriniai apibendrinimai etnologijoje ir antropologijoje buvo ilgalaikių ir nuodugnių lauko tyrimų rezultatas. Buvimas tarp žmonių, kurių aplinkoje daiktai, žmonių santykiai ir idėjos turi savo vietas bei prasmes, yra pagrindinė ir

svarbiausia tyrimo sąlyga. V. Miliaus pavyzdys šiuo požiūriu yra įsakmus. Jo lauko tyrimų praktika, prasidėjusi 1948 m., vyksta ir dabar, bet nė viena tema nėra iki galo apibendrinta „nepačiupinėta“, neprašyta ir nepatirta lauke. Reikia tikėtis, kad toks reiklumas etnografijai išliks kaip besąlygiškas Lietuvos etnologijos ir socialinės antropologijos imperatyvas.

Lietuvos mokslo premija yra reikšmingas įvykis. Tačiau aukštas mokslinis įvertinimas nėra vien tik džiugus asmeninis mokslininko biografinis faktas. Tai visos etnologų visuomenės įvykis, suprantamas kaip aukštas etnologijos mokslo įvertinimas. Tai atspindi ir požiūrį, kad etnologija yra mokslo sritis, lygiavertė matematikai, fizikai, medicinai ar biologijai, pajėgi padėti žmogui atsakyti ir spręsti aktualius klausimus siekiant pagerinti socialinę gyvenimo kokybę.

Auksuolė Čepaitienė